

Mozgás. Tér.

A kazincbarcikai sportcsarnok tervének margójára

Dolgozatom témája egy jelenleg is zajló tervezési munka: egy magyar középváros centrumát erősen formáló nagyberuházás építész-feladatköre. Az építési folyamatot próbálom követni az előkészületektől a programalkotáson át a tervezés hagyományos értelemben vett aktusáig.

Saját tervezői viszonyulásomon keresztül vizsgálom a folyamatot, és - bár a megállapítások egy része szükségszerűen önreflexív - a viselkedési lehetőségek határai által kijelölt út általános tanulságokkal szolgálhat.

Kazincbarcika klasszikus szocialista ipari város, mai területe 1947-ben alakult ki, Sajókazinc és Barcika egyesítésével. Az Első Ötéves Terv már kiemelt fejlesztési területként kezelte, 1949-ben az Országos *Helykijelölő* Bizottság döntése nyomán megkezdtek a szénosztályozó, az erőmű és a nitrogénmű építését. Az ennek következtében megnövekedő lakosságot munkásszállásokon, majd a fokozatosan felépülő lakótelepeken helyezték el. A városi rang elnyerésével megindul a városi intézmények szervezése és letelepítése, valódi városközpont azonban soha nem alakult ki, a folyamat a hetvenes években megtorpant.

Farkasdy Zoltán 1970-ben, az újonnan felépült kórház kapcsán leirt gondolatai ma is aktuálisak: „semmi sincs, ami várost szervező központra utalna, lapos egyhangúsággal, egymáshoz kapcsolódó kopott és unalmas házak végiggondolatlan életfolyamok torz kereteként sorakoznak az utcákon.”¹

A rendszerváltás tovább csökkentette egy egészségesebb városszerkezet kialakulásának lehetőségeit, hiszen az államszocializmus idején hosszú éveken át meglévő politikai-gazdasági privilégiumok megszűntek, az urbanizáció problémái és a komplex gazdasági, társadalmi és ökológiai válság tünetei csillapítatlanul érték a várost.

A már megépült városi intézmények nemhogy bővültek, de állapotuk fokozatosan romlani kezdett. Állagmegóvó illetve felújító munkák csak az utóbbi években kezdődtek.

A hanyatló gazdasági környezet ellenére Kazincbarcika ma jelentős iskolahálózattal rendelkezik. Figyelemreméltó adat, hogy a tanulók lakosságon belüli aránya nem csupán a megyeszékhely Miskolcét haladja meg, de a hagyományosan iskolavárosként elkönyvelt Sárospatakét is (sorrendben 67%, 66% illetve 59%).

---

¹ Farkasdy 1970

Ebben a környezetben jelent meg egy új építési szándék. A város egyetlen gimnáziumát és egy - túlnyomó többségben cigány gyerekeket oktató - szakiskoláját üzemeltető katolikus szerzetesrend egy külföldről érkező céltámogatás révén elhatározta, hogy megfelelő keretet teremt az iskolai sportfoglalkozásoknak. A két iskola szűkös, rosszul felszerelt tornaszobáinak kiváltására egy olyan nagyméretű tornaterem megépítését tűzte ki célul, amely egyszerre szolgálja ki mindkét intézményt. Különösebb hírverés nélkül tehát a **társadalmi integráció** ideáljának legkonkrétabb, tárgyiasult formája kezdett körvonalazódni.

A két iskola központi fekvésű, így kézenfekvő döntés volt, hogy a közös terem azok vonzáskörzetében, szintén súlyponti helyzetben épüljön. A folyamatba fokozatosan bekapcsolódott a városvezetés is, partnernek bizonyulva a megfelelő építési telek kiválasztásában és rendelkezésre bocsátásában. A politika idővel felismerte a helyzetben rejlő potenciált, és programalkotóvá lépett elő egy kiemelt fekvésű közterület kiszabályozásával és *megvásárolhatóvá tételével*. Az önkormányzat a városi funkciók beemeltetésével egyben üzemeltetői szereprést is vállalt. A folyamat eredményeként a tervezési program több mint kétszeresére duzzadt. A város feltételként szabta meg a nézőtér bővítését: az iskolai használathoz korábban megállapított 2-300 fős létszám helyett 800 néző befogadására alkalmas lelátó került a tervekbe, fokozott tűzvédelmi és menekítési követelményekkel. Szintén önkormányzati nyomásra növekedett a küzdőtér mérete: a létesítménynek alkalmasnak kell lennie nemzetközi röplabdamerkőzések fogadására, így a legkisebb szabad belmagasság értéke 12,5 méterre nőtt. Alaprajzi értelemben a kézilabda pályaigénye a mértékadó: bő 1000m²-es küzdőteret feltételez.

A kijelölt telek a városi közpark (a „Liget Park”) egy jelentős részét szakítja ki, sajátos erőterben állva a két templom és a - korszak ikonikus épületének számító - városi kórház között (1. ábra). A karakteres szomszédok ellenére a *hely arca* nehezen definiálható.

Különleges alapadottság a természeti környezet: a korábban bővizű patak vándorló medre által formált völgykatlan.

Ezt heterogén lakóövezet öleli körbe, különböző korok tipikus telepes beépítéseinek lenyomataként. A déli oldalon szocreál lakóházak – „nagyképű, bombasztikus, de már lemállott portikusok, felesleges axisokat lépten-nyomon hangsúlyozó erkélysorok, díszítő igyekezet létrehozta plump ablakkeretek, a falakon vakolat és műkö babérág.”² A telep idő- és térbeli folytatásaként a hatvanas években ún. nagyblokkos épületcsoportokkal bővült, az ipari melléktermékként keletkező kohósalakbeton építőanyagként való felhasználásával. A hetvenes-nyolcvanas években aztán a terület északkeleti részén megjelent a nagyelemes-paneles lakótelep. Paradox módon utóbbinak szinte önálló városi karaktere lett, differenciált térstruktúrákkal és már-már befogadó közösségi terekkel. Végül ezt az eredetileg bomlasztó idegen testet is felemésztette egy újabb épített réteg – a dobozdiszkontok és bántóan jellegtelen kis pavilonok kusza sora. Így vált a *városvírus*³ kórokozója maga is fertőzőtté.

Ebben a szakadozott szövetben próbálnak érvényesülni a „szólisták”: a fentiekben említett, három kiemelt középület.

---

² Farkasdy 1970

³ Meggyesi 2011

A tágabb környezet tehát kevés tervezési támponttal szolgál. A szocialista városközpont létrehozásának kudarca és a rendszerváltás építészetének poszt-indusztriális identitásavara a mai napig áthatja a területet. Az építésügy helyi illetékesei pedig sajátos karakterértelmezéssel próbálják az új irányokat meghatározni. Az utóbbi két évtized szakmailag leginkább elismert épülete, a görög katolikus templom téglafala burkolatként már a bő tíz évvel később épült római katolikus templomon is visszaköszönt, majd **a téglaburkolat deklaráltan** is a kanonizált **identitás** elvárt **részévé vált**: számos felújított vagy új épületen felbukkan, akár csak foltokban is.

Ez az **anyaghasználati** direktíva a sportcsarnok tervezésekor különösen erőssé vált, hiszen a példát adó templomépület közvetlen szomszédságában kapott helyet. A legfontosabb tervezői mozzanat itt a formai-felületi mimézis elutasítása volt: annak az elfogadtatása hatósággal és megbíttal, hogy a brutális léptékváltás miatt az építészeti főhajtás itt szatirikus kényszermozgássá válna.

Léptékéből és funkciójából adódóan előképként inkább a kórházépület szolgál, melynek eredeti beton-esztétikáját már csak fényképekről ismerhetjük, hiszen 2004-ben teljes körű átalakításon esett át.

A **telepítés**ből fakadó ellentmondások az anyaghasználati anomáliáknál is súlyosabbak.

A parkból kihalászott, minimalizált telken csak a területre jellemző diszpozíciós koordináta-rendszerből kifordult, idegen testként viselkedő tömeg elhelyezésére van lehetőség.

Gondos tervezéssel a hatás tompítható, de érdemben nem befolyásolható. Az illeszkedés lehetősége tehát korlátozott: a példaadó házakhoz elsősorban gondolati-hozzáálásbeli kapcsolat fűzhető; a gondos és lelkiismeretes tervezés igénye.

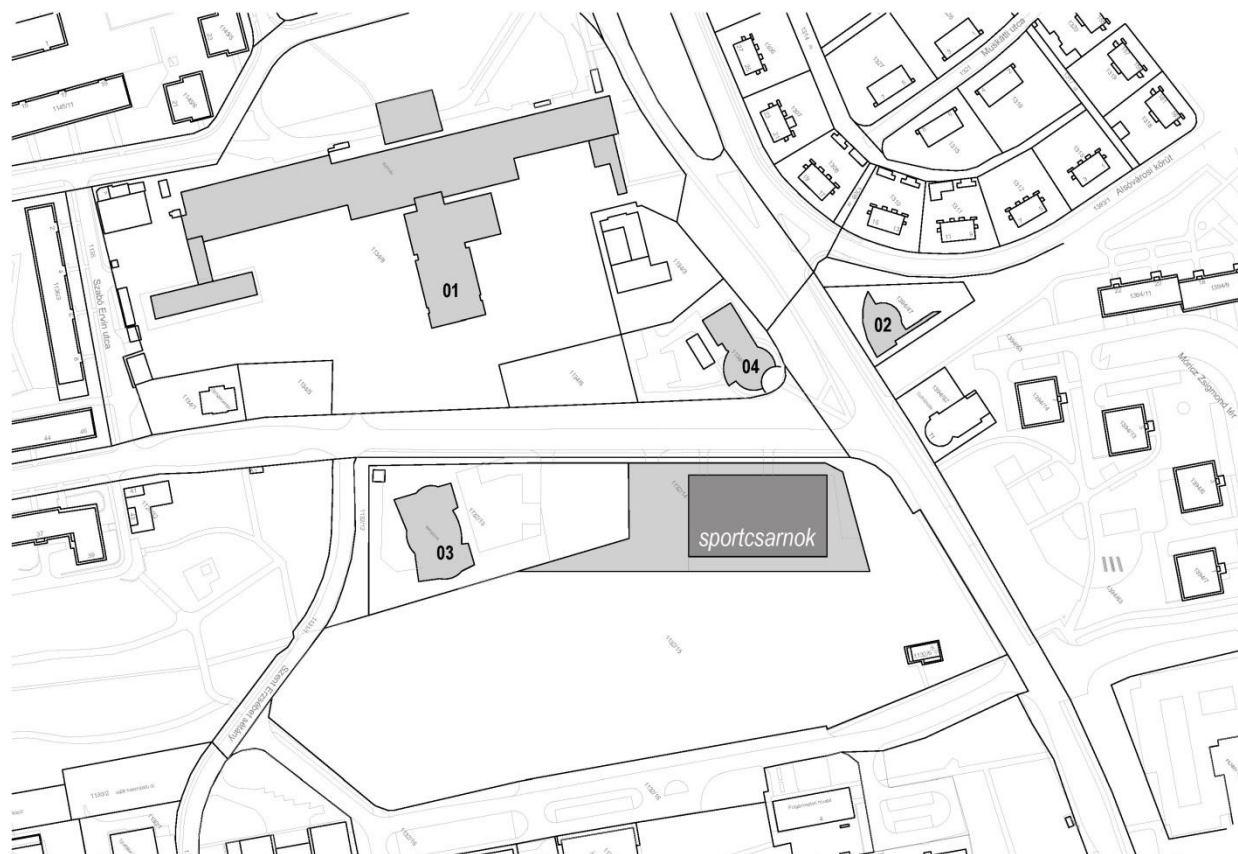
A beépítés így - súlyosbítva a telek szerencsétlen forgalmi kapcsolataival – szükségszerűen öntörvényű, saját koordináta-rendszerrel és a környezeti kapcsolatokat biztosító filter-terekkel.

A tömegformálást a telekviszonyok és a sporttechnológiai megkötések mellett húsbavágó gazdaságossági szempontok is befolyásolták: a rendkívül magas talajvízszint az ilyen esetekben kézenfekvő tömegsüllyesztést gyakorlatilag lehetlenné tették.

Alapvető **etikai kérdés** tehát egy hibás helykijelölés és építészeti program tudomásul vétele.

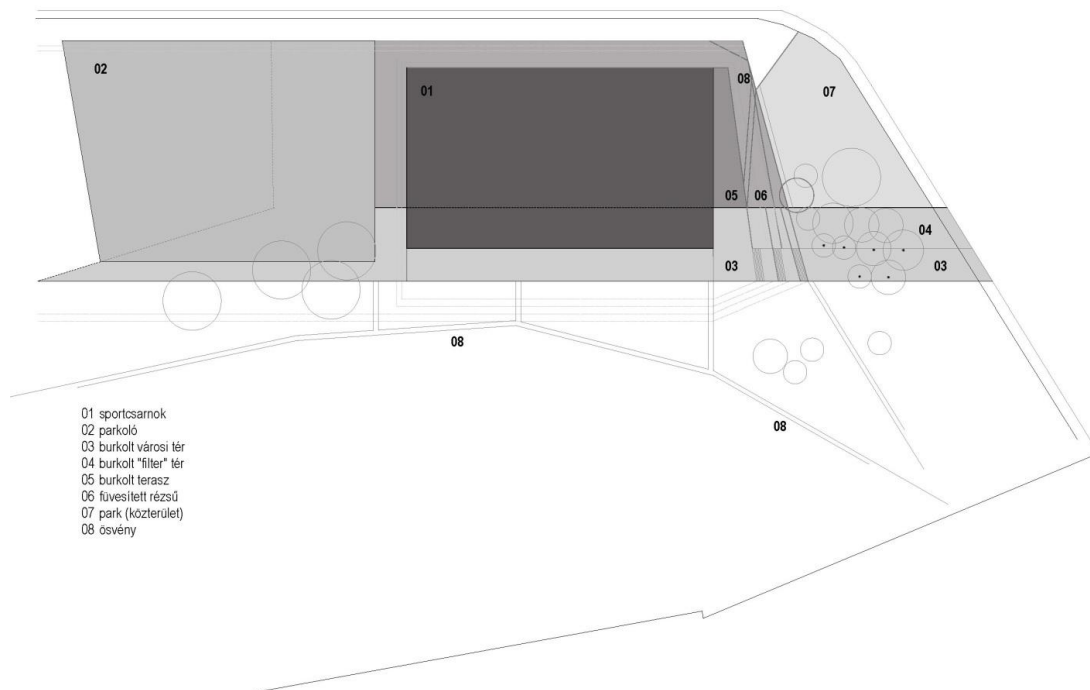
A tervezői viszonyulási lehetőségei itt leszűkülnek: a helyesnek vélt építészeti döntések csak korlátozottan érvényesülhetnek, a kompromiszsumok sajátos egyensúlyát kellett megtalálni.

A kivételes (és illékony) lehetőség és a nemes építési szándék pedig - mint eszközt szentesítő cél - végül a független tervzsűrit is a terv jóváhagyásához vezette.

1. ábra

01: Városi kórház, Jánossy Gy., 1969 :: 02: Görög katolikus templom, Balázs M., 1995 :: 03: Római kat. templom, Rátkai A., 2007

2. ábra

Felhasznált irodalom:

Farkasdy 1970
Meggyesi 2011
Síkós 1995

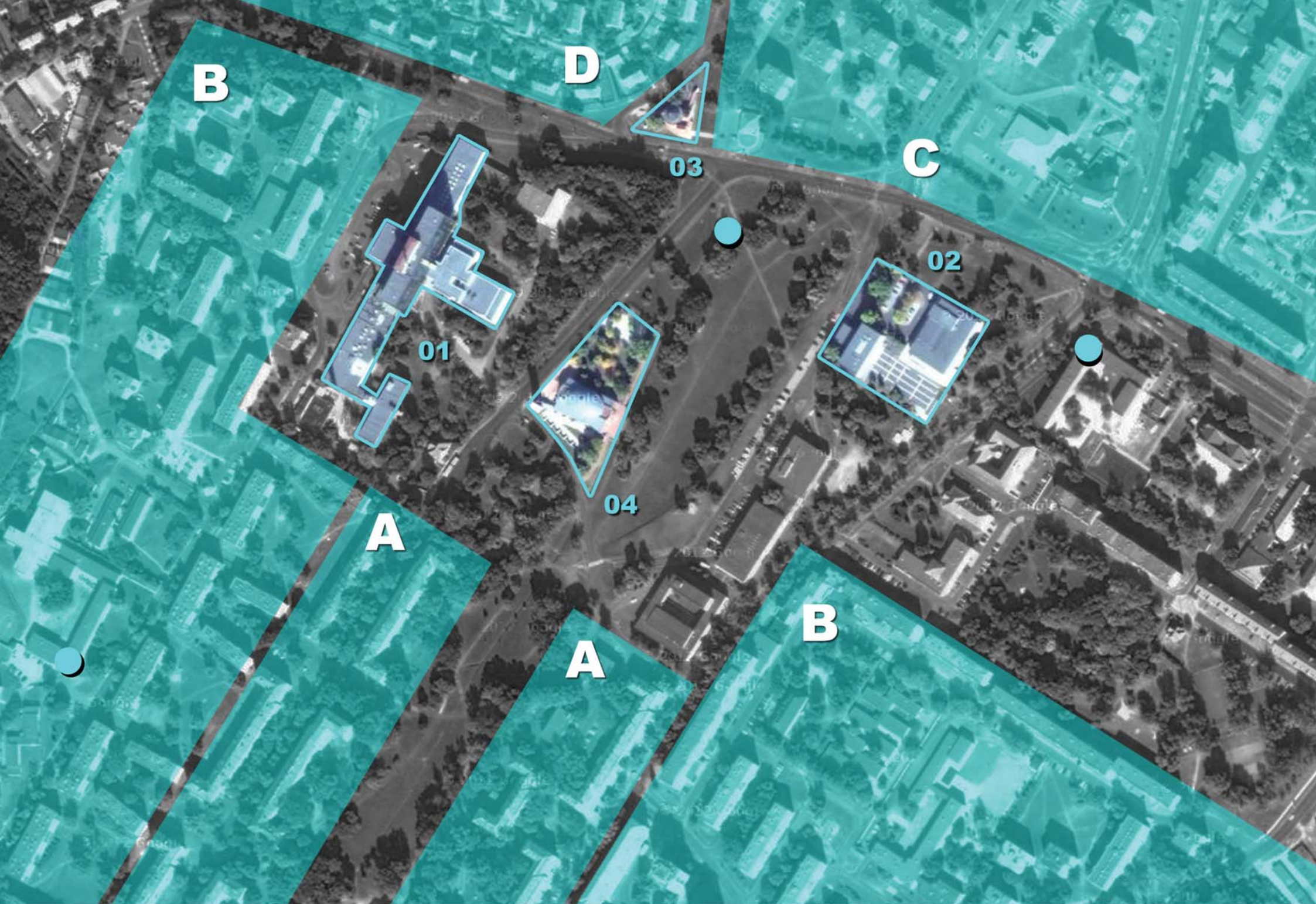
Farkasdy Zoltán: Kórház, Kazincbarcika - Magyar Építőművészet 1970/2
Meggyesi Tamás: Számadás: válogatott írások - Budapest, 2011, Terc
Síkós T. Tamás (szerk.): Kazincbarcika – zsákutca vagy útelágazás?
Budapest, 1995, MTA

MOZGÁSTÉR - KAZINCBARCIKA VÁROSKÖZPONT
évközi beszámoló, Dombóvári János, 2014.01.20.

MOZGÁSTÉR - KAZINCBARCIKA VÁROSKÖZPONT
évközi beszámoló, Dombóvári János, 2014.01.20.

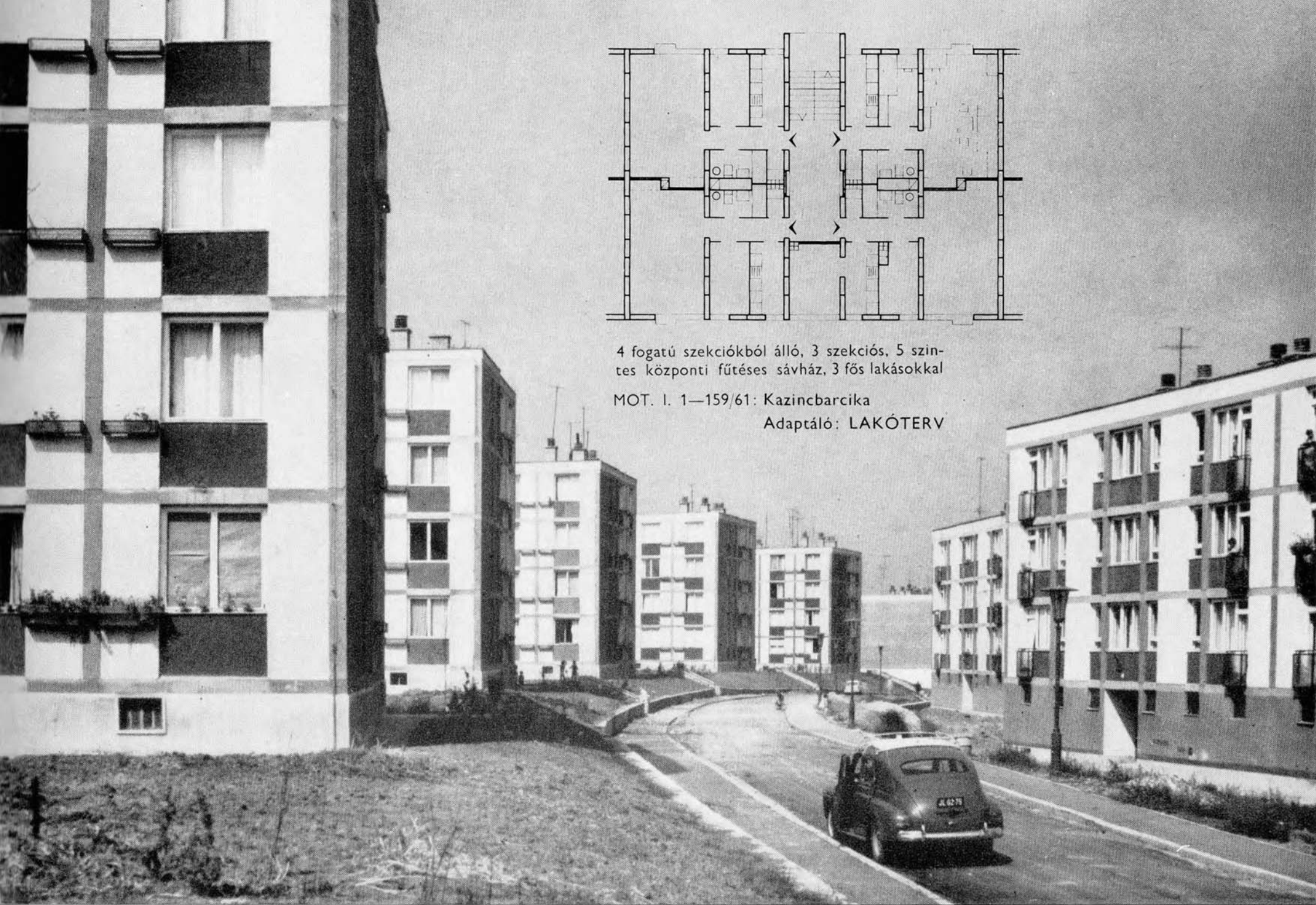

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet.
01 Városi kórház (1962) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

4 fogatú szekcióból álló, 3 szekciós, 5 szintes központi fűtéses sávház, 3 fős lakásokkal
MOT. I. 1—159/61: Kazincbarcika
Adaptáló: LAKÓTERV

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1962) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

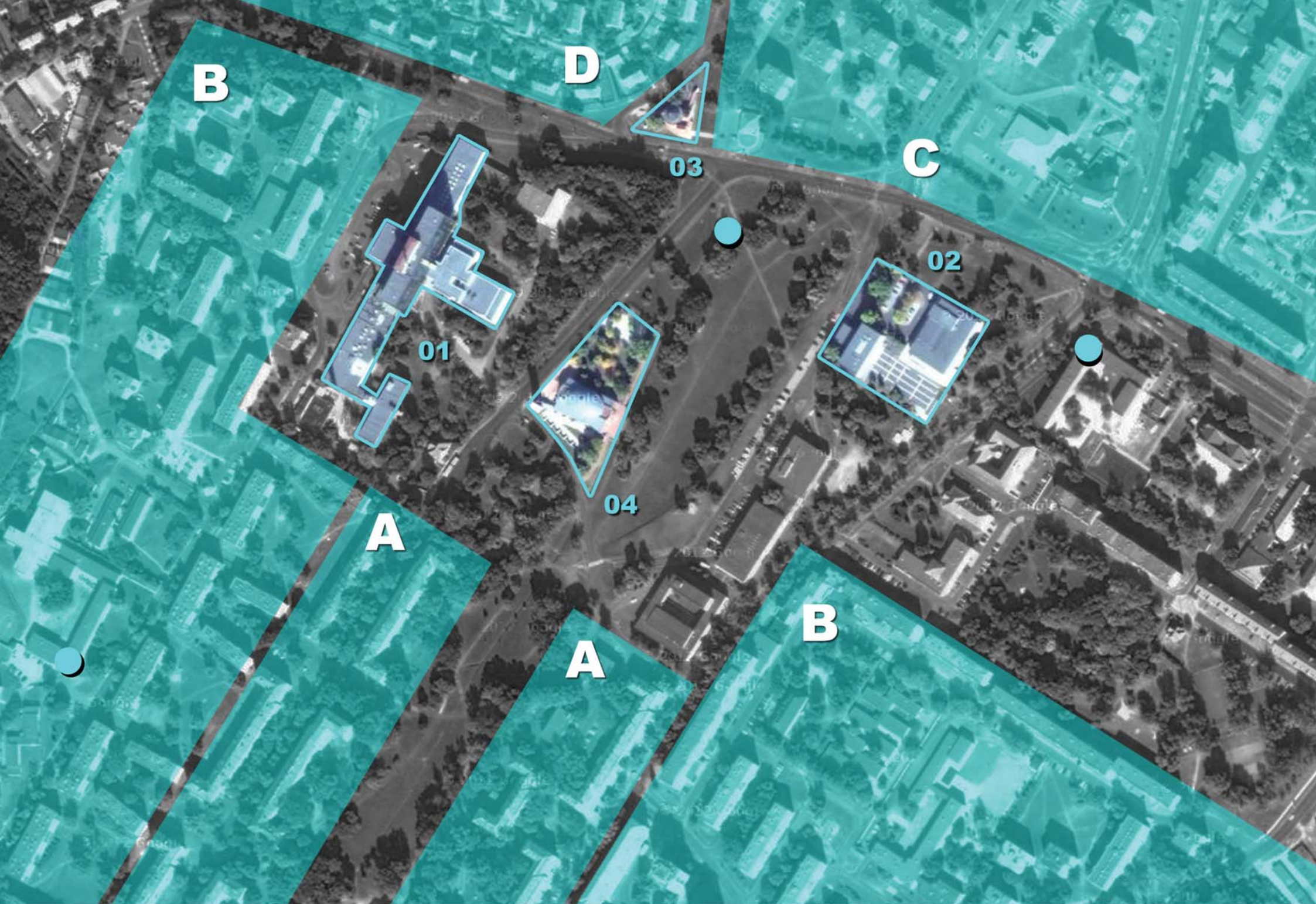
A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

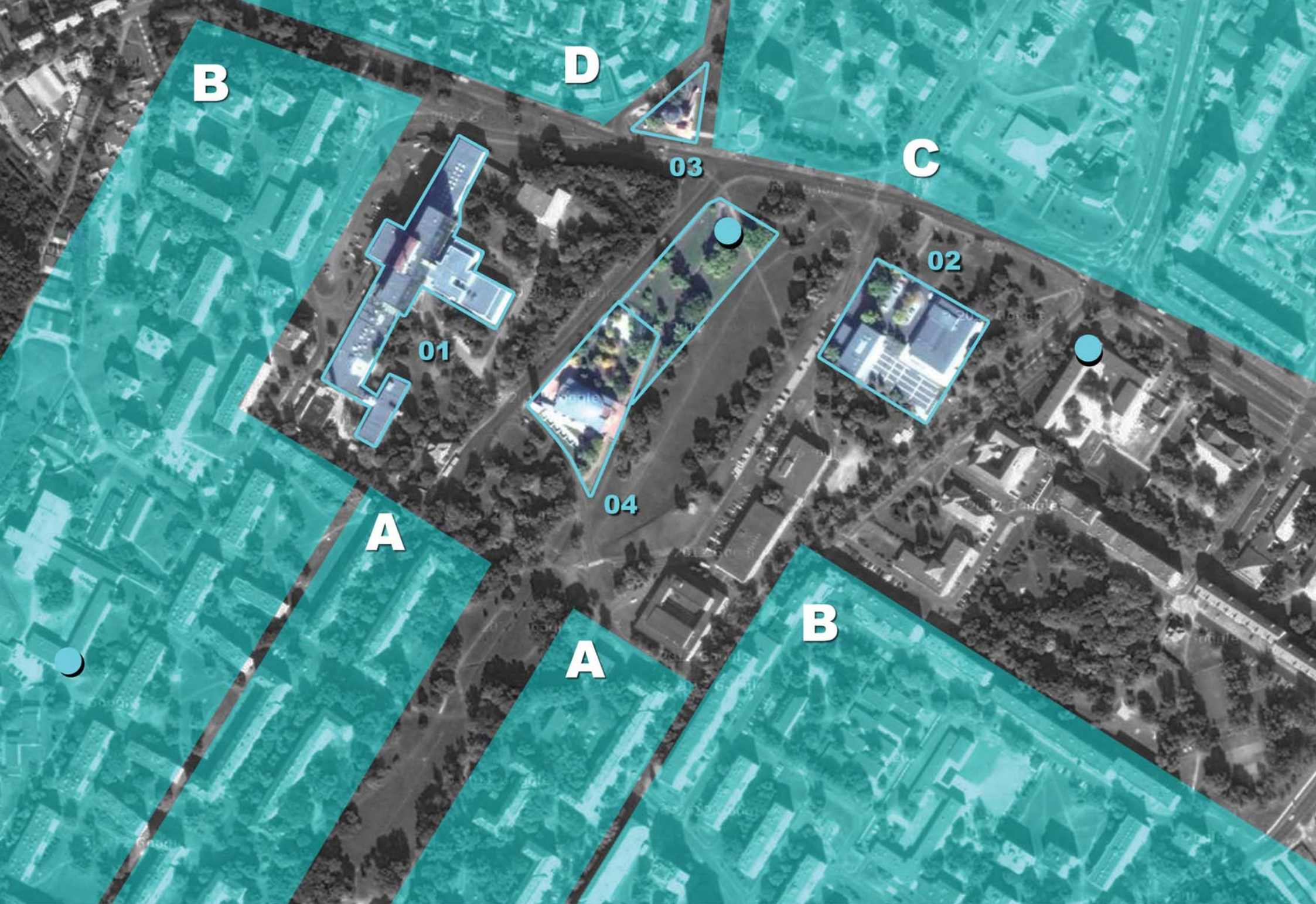

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

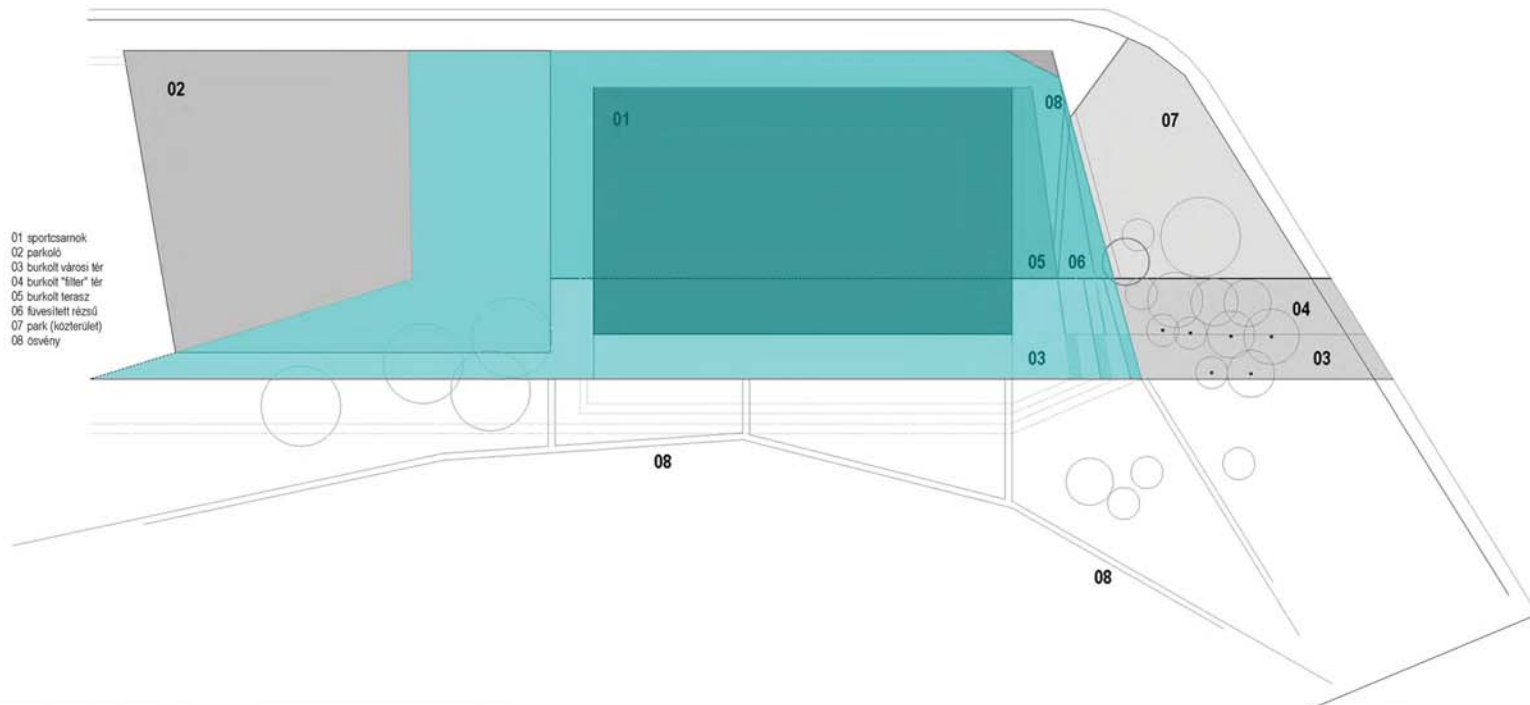

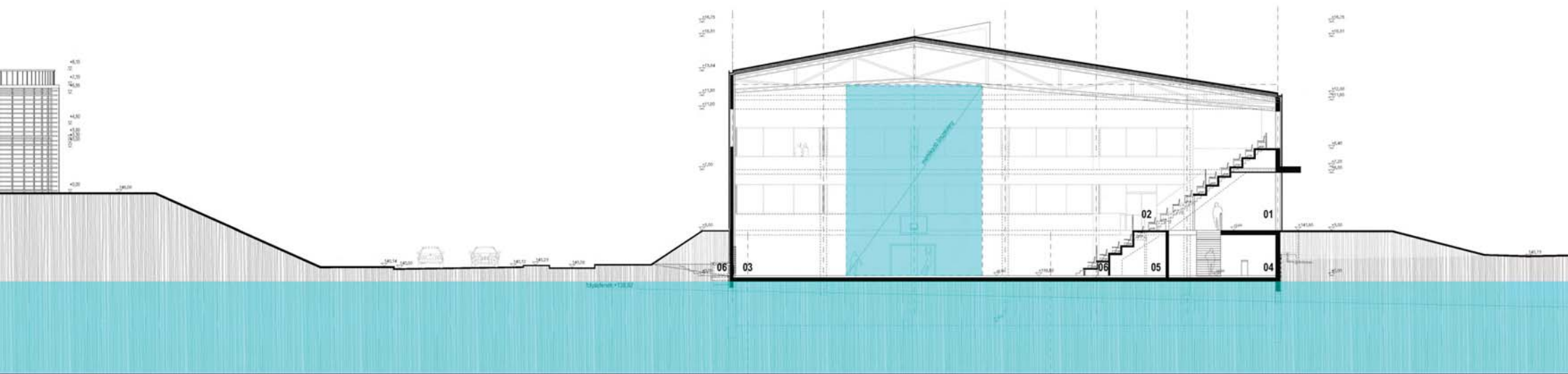
A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

A: Békevárosi lakóházak (1953) ::: B: Korai paneles lakóépületek (1955-65) ::: C: Újkazinc panelházai (1970-1989) ::: D: Családi házas övezet
01 Városi kórház (1969) ::: 02 Városháza és művelődési központ (1969) ::: 03 Görög katolikus templom (1995) ::: 04 Római katolikus templom (2007)

MOZGÁSTÉR - KAZINCBARCIKA VÁROSKÖZPONT
évközi beszámoló, Dombóvári János, 2014.01.20.

MOZGÁSTÉR - KAZINCBARCIKA VÁROSKÖZPONT
évközi beszámoló, Dombóvári János, 2014.01.20.

